
ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 316.28:004.738.5(477+438)

DOI [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.2\(42\).3](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2020.2(42).3)

Н. Ф. Баландіна

*доктор філологічних наук, професор
професор кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій
e-mail: nadiyabalandina@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6933-838X
Одеський національний політехнічний університет
просп. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна*

МЕДІАОБРАЗ ТОМАША ПАДУРИ ЯК СИМВОЛ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ЄДНАННЯ

У статті показано специфіку формування медіаобразу Томаша Падури, польсько-українського поета й композитора, представника польського романтичного українофільства першої половини XIX ст., і перетворення його на символ польсько-українського єднання. Будучи апологетом ідеї зближення польського й українського народів, Т. Падура гармонійно вписується в сучасні політичні та культурні контексти, його українофільський образ культивується в різних соціальних інституціях, проростає новими смислами, пізнання яких стало необхідною умовою цієї розвідки. Емпіричної базою аналізу слугували 24 публікації в українських інтернет-виданнях у 2016–2019 рр. Основним методом інтерпретації постаті Т. Падури слугував контент-аналіз публікацій, прямо чи опосередковано пов'язаних із поетом, що надає змогу установити змістові акценти та тональність поданої інформації, а також компаративний метод, який посприяє експлікації основних тенденцій формування образу як символу. У результаті доведено, що в заголовках і змісті матеріалів прослідковується стратегія увиразнення позитивного боку історії польсько-українських відносин, зокрема українофільства польської шляхти, здобутків «української школи» в польській літературі і зв'язків з нею Т. Падури. Увага українських інтернет-видань зосереджена на найбільш вагомих і яскравих фактах життя й творчості поета, що представляють кілька інформаційних блоків: вузько біографічного порядку, ідейно-подвижницького, творчого, меморіального й футуристичного. Змістовно кожен з інформаційних блоків спрямований на меліорацію образу Т. Падури як поляка-українофіла. Процес символізації образу виконує кілька соціальних функцій: історико-типологічну, яка дозволяє простежити основні етапи еволюції образу; методологічну, яка підкреслює його значущість для сучасників; комунікативну, що забезпечує безперервне утримання уваги на поетові, і маркетингову, що просуває ім'я Т. Падури як бренд з погляду комерційної успішності.

Ключові слова: Томаш Падура, польсько-український поет, медіаобраз, символ, українофільство, масмедіа.

I. Вступ

Засоби масової комунікації є значним чинником впливу, у результаті якого у свідомості аудиторії формуються типізовані образи навколишнього світу, чи стереотипи сприйняття. З одного боку, вони виконують функцію соціальної орієнтації та ідентифікації, а з другого – не завжди відповідають дійсності, на що свого часу вказував У. Ліппман у праці «Громадська думка» [6]. Механізм їх формування й репрезентації на різних медіаплатформах викликає жвавий науковий інтерес: досліджуються, зокрема, стереотипні образи різних країн (О. Бутирський, В. Мусійчук), етнічних груп (С. Ворончук, Т. Колосок), гендерно й соціально маркованих типів (А. Гришина, Т. Давидова, Ю. Маслова), окремих особистостей (Р. Лещишин, О. Хамедова) тощо.

Щодо знакових особистостей, то увагу масмедіа зосереджено переважно на сучасниках – очільниках держав, популярних політиках, відомих письменниках, публіцистах, режисерах, ведучих телепередач, які є «лідерами думок», «агентами впливу» в межах тієї чи іншої соціальної спільноти. Водночас не менший науковий інтерес становлять постаті минулого, інформація про яких подається в засобах масової комунікації, щоб з тих чи інших причин привернути до них увагу громадськості.

У нашому випадку йдеться про Томаша Падуру (по-польськи – Tomasz Padura (іноді – Padura)) (1801–1871), польсько-українського поета й композитора, представника польського романтичного українофільства першої половини XIX ст., особливості творчості та громадянську позицію якого висвітлювали українські (В. Гнатюк, С. Щурат, В. Єршов, Р. Радишевський, В. Радовський, Н. Баландіна та ін.) і польські (М. Інґлот, К. Якубовська-Кравчик, К. Маслонь, А. Брацік та ін.) учені. З праць дослідників можна дізнатися, що ще за життя творчий доробок митця викликав інтерес сучасників, насамперед серед поляків-кресов'ян. Схвально відгукнулися про нього С. Гошинський, Б. Залеський, В. Польш, Ю. Словацький, Ю. Шуйський, критично – Т. Євещький, Ф. Равіта-Гавронський, Ю. Ролле, З. Фіш (див. про це: [3, с. 441–442]). Попри неоднорідність оцінок, промовистим є факт, що в 1886 р. у Варшаві побачила світ збірка віршів найвідоміших зарубіжних поетів, до яких поряд із творами Й.-Ф. Шіллера, Й.-В. Гете, Г. Гейне, О. Пушкіна та М. Лермонтова, увійшло дванадцять дум Т. Падури [4, с. 118]; також його поезії було надруковано в книзі «Твори Маркіяна Шашкевича і Якова Головацького, з додатком творів Івана Вагилевича і Тимка Падури» (1913 р.) [9].

Українська творча інтелігенція здебільшого давала негативні оцінки, не сприймаючи як «свого», попри те, що Т. Падура першим на Правобережній Україні почав писати свої поетичні твори українською мовою, хоча й латиницею. Про несправедливе применшення ролі Т. Падури з боку Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова, М. Грушевського, І. Франка, С. Єфремова писав В. Радовський та ін. [8, с. 33–34], намагаючись при цьому пояснити витоки такого сприйняття.

Розбіжність в оцінках засвідчує неабияку контраверсійність Т. Падури, інтерес до якого не вщухає й у наш час як серед науковців, так і в ЗМІ. Будучи апологетом ідеї польсько-українського єднання, Т. Падура гармонійно вписується в сучасні політичні та культурні контексти, його образ культивується, проростає новими смислами, пізнання яких є досить актуальним.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Метою дослідження є встановлення специфічних рис інтерпретації образу Томаша Падури як символу польсько-українського єднання, що формується сучасними засобами масової інформації. Відповідно, у завдання розвідки входить спостереження за процесом символізації при висвітленні інформації про його біографічні дані, світоглядні позиції, подвижницьку діяльність і творчу спадщину.

Емпіричною базою слугували 24 публікації в українських інтернет-виданнях: «День», «Літературна газета», «Україна молода», «Укрінформ», «Друг читача», «Глобал аналітик», «Міграція», «Подільські вісті», «Вінницькі новини», «Моя Вінниця», «ВінницяОК», «ВежаА», «ВЛАСНО. info», «20 хвилин», «FINENEWS. INFO», «Новини Полтавщини», «Бартка», «Мислене древо», «UAHistory», «UAModna», «Zhytomyr. travel», «RIA Козятин», «Mozaika Berdyczowska» тощо, насамперед з 2016 р., коли відзначали подвійний ювілей поета (215 років від дня народження та 145-ту річницю смерті), а також коли в с. Махнівка Козятинського району Вінницької області відшукали нагробну плиту, установивши точне місце поховання, та відкрили меморіальну дошку в Іллінцях Вінницької області. Віднайдення могили, зазначені роковини та встановлення пам'ятної дошки слугували інформаційними приводами не лише для новин, а й для інших матеріалів, прямо чи опосередковано пов'язаних з Т. Падурую, і тим самим активно просуvalи його образ на різних медійних платформах. Прикметною рисою дібраної емпіричної бази є її вторинність, оскільки публікації здебільшого написані на основі Вікіпедії, краєзнавчих довідників та інших переважно ненаукових джерел.

Основними методами інтерпретації постаті Т. Падури в українських інтернет-виданнях слугували: контент-аналіз, який посприяв виявленню публікацій, прямо чи опосередковано пов'язаних із поетом, встановлення змістових акцентів та їхньої тональності; компаративний метод застосовано з метою експлікації основних тенденцій формування образу як символу.

III. Результати

ЗМІ, зосереджуючись на систематичному висвітленні знакових постатей, зокрема з пограниччя народів, мов і культур, постійно перебувають у пошуках інформаційного приводу, щоб утримувати до них інтерес. Це можуть бути нові факти біографії, певні урочистості, нетривіальна оцінка діяльності, творчості тощо. При цьому медіа не обмежуються лише об'єктивними відомостями, останні проростають суб'єктивними смислами, які виражають погляди автора, редакційної чи загальнодержавної політики. Наприклад, у статтях, і насамперед у заголовках, прослідковується авторська стратегія увиразнення позитивного боку історії польсько-українських відносин, зокрема українофільства польської шляхти, здобутків «української школи» в польській літературі та зв'язків з нею Т. Падури. Газети цитують панегірики його сучасників, зокрема В. Поля, який вважав, що «*Падура належить до найрідкісніших явищ поетичного світу <...> на земній кулі, бо він письменник іншого духу, письменник іншої мови. Лише після Падури міг прийти Залеський та інші <...>; і колись, якщо сягнемо по історичні думи з усього нашого краю, <...> ми озирнемося на Падуру, і не тільки ми, а всі у цілій Слов'янщині, бо його пісні прості, а думи мають таке ж значення для нашої літератури, як поезія Гесіода для літератури грецької*» (Глобал аналітик, 30.05.2016), дають комплементарні оцінки з погляду сучасності: *славетний земляк, видатний композитор, самобуття постать, пісняр України, співець побратимства українців та поляків, польсько-український гранослов-пісняр, лях із душею запорозькою, співець польсько-українського єднання, поляк*

(польський кобзар / кобзар) із українським серцем, поборник дружби слов'янських народів, співець козаччини, автор гімну польсько-української приязні «Гей, соколи!», автор всесвітньо відомої пісні «Гей, соколи!», автор народного гімну Польщі тощо.

Особливо впадає в око меліорація образу в сучасній періодиці на тлі відгуків сучасників Т. Падури, що звучать у душі стриманої, а деінде негативної тональності. Так, Л. Карабан наводить розмисли польського критика З. Фіша, який засуджує «темні і заплутані образи» у творчості Т. Падури, «допущення великої кількості помилок, які суперечать природі українську мову, бо вони знають її і поважають: «З творів Падури не винесеш цієї користі, а зіткнешся з уперше почутими словами, які заплутують гармонію вірша серед найкрасивіших думок» (цит. за: [4, с. 118]). І дійсно, українська мова творів Т. Падури має ознаки штучності, неприродності, особливо якщо порівняти її з художнім словом антології «Ластівка», виданої у 1841 р. в Санкт-Петербурзі, до якої було включено твори українських авторів Л. Боровиковського, Є. Гребінки, В. Забіли, І. Котляревського, П. Куліша, Гр. Основ'яненка, А. Чужбинського, Т. Шевченка [5]. Більш лояльне ставлення до мови поета засвідчено в міркуваннях польських дослідників. Так, М. Інглот дещо категорично стверджував: «Власне, таким був стан української мови, яке Падура відображав правильно» [10, с. 46]. Водночас А. Браці, стаючи на захист мови Т. Падури, пише, що вона на той час відбивала традиції народної поезії східних «кресів» першої Речі Посполитої, це була інтимна мова «малої» батьківщини» поета, настільки інтимна, що нею можна говорити тільки про інтимне й найдорожче [1, с. 191].

Увага журналістів цілеспрямовано зосереджується на найбільш вагомим і яскравим фактах, серед яких виділяємо кілька інформаційних блоків: а) біографічного (у вузькому розумінні цього слова), б) світоглядно-подвижницького, в) меморіального та г) футуристичного характерів, – і саме в такій послідовності висвітлюватимуться результати дослідження.

У кожному з блоків відзначено тенденцію до міфологізації образу Т. Падури як символу польсько-українського єднання, яка задає тональність для майбутніх повідомлень. При дотриманні цілісної стратегічної лінії деінде в матеріалах прослідковуються певні смислові акценти, зумовлені різними чинниками: і заданого обсягу, і рівня професіоналізму, володіння методами й технологіями висвітлення життєпису, загального професійного досвіду та відповідальності журналістів.

Щодо біографічних даних, то в скороченій формі вони виглядають приблизно так. Томаш Падура – українсько-польський поет і композитор – народився 21 грудня 1801 р. в містечку Іллінці (сучасна Вінничина), помер 20 вересня 1871 р. Похований у с. Махнівка Козятинського району на Вінничині. Походить зі старошляхетської родини. Предки Падури – вихідці із Закарпаття. Вони перебралися на Поділля ще в XVII ст. Батько Тимка отримав в Іллінцях у пожиттєве володіння невеличкий будиночок із землею. Саме там народився поет. В Іллінцях ще й досі живуть нащадки роду Пагур.

У статтях зроблено авторську обробку доступного з різних джерел біографічного матеріалу із залученням різноманітних засобів художньої виразності: епітетів (*знаменитий земляк, чудові пісні, прекрасний лірник, великий романтик, славнозвісна пісня, милозвучна тональність, самобутній колорит*; метафор: *сокіл, гранослов, кобзар, стогін української ліри*), синонімів (*Томаш – Тимко, Падура – Пагурра, народився – побачив світ, містечко Іллінці – місто на Собом, Вінницька область – Вінничина, комірник – коморник – присяжний землемір, дожиттєвий – пожиттєвий, невеличкий будиночок із землею – будинок і чимало землі*), гіпербол (*народний гімн поляків* (про пісню «Ней, соколу»), «Його пісні відомі, шановані та улюблені й до сьогодні поляками» (ВінницяОК, 01.07.2016)). По ходу зауважимо: широкому загалу поляків відома тільки одна пісня – «Ней, соколу!», яку багато хто вважає народною. Більшість творів написано поетом по-українськи. Думка про те, що «йому завдячує і українське письменство» (Mozaika Bergdyszowska, 28.03.2011), теж є дещо перебільшеною, оскільки з наукових джерел відомо, що українське письменство здебільшого ставилося до нього критично.

На формування медіаобразу Т. Падури впливає авторська стратегія всілякими способами підкреслити, що герой повідомлень «наш», український; у змаганні польськості й українськості, як правило, перемагає українськість. Уже при першому наближенні до медійної постаті Т. Падури впадає в око процес освоєння, перетворення на «свого», завдяки значній кількості присвійних займенників (*наш земляк, на нашій землі*); регіональна преса неодмінно підкреслює перебування письменника на їхніх теренах: *на нашій козятинській землі, знаменитий подолянин*. Ідентифікація письменника як «свого» відбувається на основі кількох чинників: національної належності, рідної мови, території перебування, поглядів, творчої спадщини. Дещо випадає з контексту оточення поета, яке здебільшого було польським, але українофільські ідеї, яке воно генерувало і на яких наголошують автори статей, є важливішими за етнічну належність.

Щодо національності Т. Падури, то в окремих новинах подають його як поляка (*польський композитор, поет і автор пісні «Гей, соколи!»* (Козятинський експрес, 20.01.2019)), в інших намагаються урівноважити обидві національності, покликаючись на українськість через духовний фактор (*«польський композитор з українською душею»* (ВЛАСНО.info, 17.05.2015), «*український поет польського роду»* (Мислене древо, 28.02.2015), місце народження («*Етнічний поляк, що народився на території Російської імперії і, відповідно, мав російське громадянство. При цьо-*

му, землі, де він народився, не зважаючи на російську владу, були українськими. І саме завдяки цьому Падурра частково був ще й українцем. Найбільше це проявлялось в його діяльності протягом усього життя» (Главком, 29.03.2018)), віросповідання («Не виключено, що по лінії батька Яна Падурри хлопцеві дістались не лише польські, а й українські гени, на що прозоро натякає вельми цікава архівна знахідка: свого часу він був хрещений у селі Бабин Липовецького повіту в уніатській церкві» (Україна молода, 29.11.2007)). Трапляються й категоричні твердження: «українець за походженням» (Глобал аналітик, 30.05.2016). Одна з газет наводить твердження самого Т. Падурри, який не надавав переваги жодному крилу своєї національної ідентичності, тому писав: «родом рутенець, за національністю поляк» (FINENEWS.INFO, 21.09.2014).

Як пишуть науковці, поетові з помежів'я народів, мов і культур було важко дати однозначну відповідь щодо своєї Вітчизни: Україну він вважав матір'ю (*Ho ти, Вкраїно, ти мені мати* («*Руśма*», 117)), Польщу – Батьківщиною (*Polsko, najmilsza ojczyzna moja!* («*Руśма*», 357)), українців – земляками (цит. за: [2, с. 121]). Для нього однаково близькими були ідеї, символи, пріоритети обох народів. З одного боку, Т. Падурра – автор численних козацьких дум та пісень, написаних українською мовою і виданих у збірнику «*Ukrainku*», а з іншого – виразник інтересів польської шляхти, яка мріяла про Україну у складі Речі Посполитої. Звісно, ці погляди через різні обставини не завжди збігалися з думками кращих представників української інтелігенції. Ситуацію, у яку потрапив Т. Падурра, В. Єршов називає вкрай унікальною й непростою, поет відчував себе, «як свій серед чужих, чужий серед своїх» [3, с. 443]. Трагедійність втрати відчуття самототожності й уподібнення тільки однієї із спільнот викликала роздвоєність у його душі та творчості і спричинила меланхолійні душевні настрої, які переслідували поета до кінця життя.

Освоєння поета відбувається й за мовною ознакою. В одних газетах стверджують, що «з раннього дитинства Тимко вільно розмовляє українською мовою» (Глобал аналітик, 30.05.2016), «розмовляє українською і в дитинстві, і в зрілому віці» (Україна молода, 29.11.2007), в інших пишуть: «Навчаючись у Вінниці, Падурра добре опанував українську мову» (ВЛАСНО.info, 17.05.2015), «В місцевій парафіяльній школі та у вінницькій гімназії Томаш навчається разом із земляком та однолітком Северином Гощинським... Хлопці-поляки товаришували, розмовляли між собою українською мовою» (Літературна газета, 25.03.2017). Звісно, перебуваючи в двомовному середовищі, Томаш, для якого сімейною мовою була польська, не міг не знати української. У газетах зазначено: «Разом з батьком він багато подорожував по довколишніх містечках і селах, там мав змогу спостерігати за життям українських селян, слухати їхні пісні та перекази» (ВежаА, 27.03.2018), відтак ще у Вінниці почав писати вірші українською мовою, використовуючи польську графіку.

В одній з газет підкреслено, що саме у 1820 р. у Вінниці «Томаш <...> швидше за все вже став Тимком» (ВежаА, 27.03.2018). В іншій зазначено, що це ім'я виникло під час агітаційної подорожі 1928–1929 рр.: «Оскільки ім'я Томаш не надто пасує козацькому середовищу, Падурра стає Тимком, а з прізвища зникає подвоєне "р", що точніше відповідає особливостям української мови» (Україна молода, 29.11.2007). Тільки в одній статті натрапляємо на критичну заувагу щодо мови поета з посиланням на Я. Головацького, «який доволі стримано відгукувався про Тимка Падурру, наголошуючи, що останній не писав чистою українською мовою, а його твори радше написані були мішаною українсько-російсько-польсько-церковнослов'янською» (Моя Вінниця, 13.09.2016).

Витоки формування українофільського міфу і його типологічних особливостей знаходимо в описах дитячих і юнацьких захоплень: «Ще з дитинства він цікавився українським фольклором» (День, 24.09.2019), «З раннього дитинства малого Тимка вабило все українське: звичаї, одяг, мова» (Друг читача, 28.09.2010), «Тимко збирав пісні й народні легенди, вслухався в стогін української ліри. У Кременці вивчав історію Польщі і Запорозької Січі» (Глобал аналітик, 30.05.2016). В одній із статей наведено спогади дитинства вже літнього поета «про незабутнє враження, яке справив на нього спів лірника у колишній козацькій столиці – Кальнику»: «...Здається мені, що я ще чую твій голос пророчий, як він каже про мене присутнім: "Се буде душа запорозька!"» (Україна молода, 29.11.2007).

У матеріалах газет прослідковується тяглість зацікавлень українською історією й фольклором упродовж усього життя: після навчання Т. Падурра зайнявся «вивченням репертуару мандрівних кобзарів та грі на бандурі» (Бартка, 24.09.2017), «Окрім цього він взявся за детальне вивчення історії України, зокрема перечитував збірку історичних документів Київської архієпископії. ... Під час подорожей Падурра багато спілкувався з народознавцями та поетами» (ВежаА, 27.03.2018).

Міфологізація українофільської парадигми відбувається й через вираження поглядів, переконань. У статтях наголошено на мрії поета зблизити український і польський народи, які, начебто, на думку поета, є нащадками полян; показано пошуки шляхів примирення, незважаючи на ворожнечу, яка тривала в XVII–XVIII ст. Більше того, один з авторів підкреслює, що погляди Т. Падурри «назавжди залишаться на вістрі державного будівництва і міжнародних політичних питань, зв'язаних із мирним співіснуванням народів. У цьому, як на мій погляд, і полягає велич Т. Падурри» (Mozaika Verdyszowska, 28.03.2011).

З газет дізнаємося, що революційні ідеї привели його до співпраці з польськими патріотичними товариствами. Разом з однодумцями він мріяв про відродження козацтва та становлення української держави як автономії в межах відновленої Речі Посполитої. Польські таємні товари-

ства, що діяли на Поділлі, генеруючи ці ідеї, готували визвольне повстання, шукали підтримки серед українського селянства. Одним із пропагандистів бунтарських ідей був Т. Падура, він ходив від села до села, співаючи свої пісні й думи. Проте сподівання польських повстанців не оправдалися, селянство їх не підтримало.

У масмедійному дискурсі висловлено думку, що основною причиною байдужості українців до польських визвольних змагань стало закріпачення селянства, яке *«вже міцно вповзло в душу нащадків воєвничих козаків»* (Міграція, 31.05.2016), тоді як науковці наголошують ще й на тому, що селяни пам'ятали жорстокі утиски польських магнатів. Та й сам Т. Падура критикував не лише абсолютистський російський монархізм, а й польський конституційний. У поділах Речі Посполитої звинувачував короля Станіслава-Августа, магнатів і палацову партію. Відповідальність за уманські події він теж поклав саме на них. Цю думку він висловив у незакінченому історичному нарисі *«Rzeź humańska»* [2, с. 119]. Не зовсім об'єктивною є думка про те, що *«він виконував свої твори на зібраннях прогресивно налаштованих українців та поляків»* («Літературна газета»): у науковій літературі не засвідчено жодного факту участі українців у таких зібраннях, навпаки, Т. Падури доводилося зауважити несправедливість відбору учасників для одного з лібертіанських зібрань 1825 р., коли зійшлися представники різних слов'янських народів, насамперед польської шляхти й російських дворян-декабристів, але не було українців.

Контакти поета, за матеріалами газет, обмежувалися польським колом. Ще в Кременецькому ліцеї він вступив у студентське літературне товариство, осердя якого становили майбутні митці слова Ф. Ковальський, С. Осташевський, М. Гославський, відомі глибокою симпатією до українства. Неодноразово згадують про представників *«української школи»* в літературі Польщі, куди входили Ю. Словацький, М. Чайковський, С. Гоцинський, Б. Залеський, А. Мальчевський та ін., нарікають, що в Україні *«дуже мало знають про цих яскравих та талановитих людей»* (Глобал аналітик, 30.05.2016).

З-поміж інших виділяють постать Северина Гоцинського – друга дитинства. *«С. Гоцинський вважає, що воля поляків неможлива без волі українців. Цій ідеї він присвятив усе своє життя, за що І. Франко назвав його поетом-героєм»* (Літературна газета, 25.03.2017). Наголошують, що Т. Падура в *«українській школі» «стоїть особно. Коли у творах переважної більшості письменників цього напрямку українські реалії присутні на рівні тем, образів та ідей, а самі вони, без сумніву, представляють мистецтво слова Речі Посполитої, то Падура органічно вписався в обидві літературні традиції – і в польську, і в українську, адже писав обома мовами. Обидва народи мають повне право вважати поета своїм»* (Україна молода, 29.11.2007).

Крім письменницького кола, Т. Падура підтримував приятні стосунки з графом-козакофілом В. Ржевуським, у маєтку якого в Саврані тривалий час жив і мав значний вплив на магната. Саме в Саврані було відкрито школу лірників, бандуристів, торбаністів, до якої входили поет Ян Комарницький та композитор-торбаніст Гжеґож Відорт. Не маючи постійного місця діяльності, Т. Падура, як тоді велося серед творчих людей, подовгу гостював в інших магнатів-меценатів – Потоцьких, Санґушків. Під кінець життя, з 1958 р. підтримував дружні зв'язки з поміщиком Мар'яном Васютинським з Козятина, тодішнім володарем міста. Поза контактами з поляками вказано ще й очільників декабристського руху Сергія Муравйова-Апостола та Кіндрата Рилєєва, київського митрополита Євгенія Болховітіна, натхненного збирача української старовини, а також князя Сергія Волконського і його брата генерала Миколу Рєпніна.

Можна пересвідчитися, що оточення Т. Падури становили переважно поляки – творча інтелігенція, магнати-меценати, а також представники російського прогресивного дворянства. Попри відмінність у національній і конфесійній належності, їх єднав соціальний стан і передові лібертаріанські ідеї, протистояння російському монархізму, право народів на самовизначення й залюбленість в українську історію. Проте всі вони були надто далекі від реальних потреб простого українського люду.

Національна й культурна ідентичність, спосіб життя, система поглядів так чи інакше пов'язані з територією перебування Т. Падури. З газет дізнаємося про Іллінці – місце народження поета, Вінницю і Кременець – місця навчання, Житомир, де він живе після навчання у свого старшого брата; Васильків та Білу Церква, де відвідує зібрання декабристів, Тетіїв та Ружин, де були маєтки князів Санґушків і де він пише знамениту пісню *«Рухавка»*; певний час мешкає в Потоцьких в Умані, буває на Волині, у Києві. На запрошення В. Ржевуського оселяється в Саврані Балтського повіту Подільської губернії, звідти у 1828–1829 рр. розпочинає свою агітаційну мандрівку уздовж Південного Бугу до самого гирла, потім – до Дніпровського лиману, а згодом простує суходолом до Кубані, де осіли козаки з розгромленої Січі. Ця подорож триває цілий рік. Під час своєї мандрівки Т. Падура відвідує Хортицю. Ближче до зими повертається на Наддніпрянську Україну, мандруючи то правим берегом ріки, то переправляючись на лівий: Чигирин, Черкаси, Корсунь, Гадяч, Батурин, Полтава. Мандруючи, не припиняє писати: так, під віршем *«Запорожець»* проставлено – *«Гадяч, 1928»*.

У 1829 р. їде до Варшави, щоб віддати до друку свої твори. Після поразки Листопадового повстання польської шляхти тривалий час практично безвиїзно живе у Махнівці, куди родина переїхала після смерті батька, щоправда, перед тим на нетривалий час оселившись у с. Мшанець

Бердичівського повіту, місцями проживання родини були також Сошанськ, Самгородок, Синарне (Свинарне), Березівка. На початку сорокових років деякий час працює домашнім учителем у сусідньому Пикові, навідується до друзів, займається виданням творів. У 40-х рр. XIX ст., вигравши у варшавській лотереї десять тисяч рублів, подорожує по Італії, 1848 р. їде до Праги, де бере участь у Слов'янському з'їзді ідеологів панславизму. Коли ж гроші закінчилися, знову повертається до Махнівки, де живе непомітно до самої смерті. Помирає у 1871 р. в Козятині в маєтку свого друга М. Васютинського.

Як видно з публікацій, географія перебування Т. Падури дуже символічна: Волинь і Поділля були колискою, місцем сили таланту поета, усі подорожі надихали його на нові ідеї й мали подвигницький характер.

Жодна стаття про Т. Падуру не оминає згадки про пісню «Ней, соколу!» («Гей, соколи!»), власне вона формує осердя його творчого портрета. *«Сучасники Падури знали його як мандрівного поета-торбаніста та лірника, нинішні покоління асоціюють його із піснею “Гей, соколи!”»* (День, 24.09.2019). Журналісти, щоправда, дещо безапеляційно стверджують, що вона була написана на початку 40-х рр. у двох варіантах (українському та польському). Учені в цьому плані більш обережні, принаймні, особливо щодо авторства українського варіанта. В одних газетних статтях дізнаємося, що пісня була написана в Махнівці (Подільські вісті, 01.12.2015), в інших – у Пикові (UAModna, 21.09.2015). Відзначають надзвичайну популярність у Польщі, в Україні і за межами цих держав, говорять про десятки різних версій, зокрема в інтерпретації «Пікардійської терції», Олега Скрипки, Володимира Вермінського та ін., покликаються на фільм Єжи Гофмана «Вогнем і мечем», де вона звучала як саундтрек.

І хоча Т. Падура широкому загалу відомий, насамперед, як автор «Соколів», в окремих статтях, написаних, очевидно, вже із залученням наукових розвідок, згадують й інші пісні, зокрема ранні, створені ще в Кременці, – «Козак» і «Лірник», які відразу стали популярними, можливо, у тому числі, що музику «Лірника» склав Микола Лисенко. Дізнаємося, що загалом Т. Падура є автором двох сотень пісень українською й польською мовами, представлених у збірниках «Pieńca...» (1842), «Ukrainku...» (1844), «Ruśma...» (видані посмертно – 1874), «Співанки» (видані посмертно – 1878), серед яких найвідоміші «Рухавка», «Запорожець», «Гетьманці», «До Дніпра», «Пісняр», «Січовик», «Гей, я козак з України», причому до деяких своїх текстів він сам склав мелодії. Пісня «Рухавка», написана українською мовою, стала бойовою піснею польських повстанців (1830–1831 рр.), її виконували на мелодію «Варшав'янки».

З особливим притиском повідомляють, що, крім пісень, він *«писав думи про видатних діячів козацького періоду, возвеличував подвиги “славних запорожців” та закликав онуків та правнуків козаків до братання з поляками в ім'я спільної боротьби проти російського царизму»* (Главлком, 29.03.2018). Подано цікавий факт, що Т. Падура знаходить *«сліді запорожців навіть там, де ніхто не міг би припустити. Неординарним свідченням цього є його “Казка про отамана Єрмака”... Автор пише, що сподвижниками заводника Сибіру Єрмака були запорозькі козаки. Згодом наукові дослідження підтверджують художній здогад»* (Україна молода, 29.11.2007).

У газетах наведено також маловідомий факт, що пісня про народного месника У. Кармалюка «За Сибіром сонце сходить», яку подають як народну, має авторів (Подільські вісті, 01.12.2015): слова написали Томаш Падура і Ян Комарницький, музику – Вацлав Ржевуський. З-під його пера виходять також історичні твори: «Іван Мазепа», «Богдан Хмельницький», «Іван Сірко», «Козаки українські» тощо. Востаннє бунтарський дух Т. Падури прокинувся у творі «Гетьманці. Піснь з путі Чайльд Гарольда по Слов'янщині», який було написано 1854 р. після селянських заворушень, що відбулися на Заході України. Після цього Т. Падура припинив писати (Zhytomyr.travel, 15.10.2017). З газет можна дізнатися й про Т. Падуру як перекладача творів Джорджа Байрона, Томаса Мура та Адама Міцкевича.

Загалом можна пересвідчитися, в оцінці творчої спадщини відбувається трансформація образу поета й композитора в неординарну особистість, поляка, який першим на Правобережжі героїзував козаччину, історичне минуле та мріяв про спільне майбутнє польського й українського народів у єдиній державі. Практично в кожній статті так чи інакше ця думка повторюється, пор.: *«Томаш Падура – одна із таких промовистих постатей, яка змушує задуматися об'єднатися заради кращого майбутнього для нас та наших нащадків»* (ВінницяОК, 01.07.2016); *«Тимко Падура – співець побратимства українців та поляків»* (Міграція, 31.05.2016); *«Поет вболівав за незалежність України, Польщі, Литви і Білорусі»* (Глобал аналітик, 30.05.2016). *«Український поляк в Російській імперії, що все життя мріяв про вільні українську та польську держави, які разом виступлять проти Росії»* (ВежА, 27.03.2018). *«Самобутня постать Томаша Падури назавжди об'єднала польську та українську культури»* (Глобал аналітик, 30.05.2016); *«Тимко Падура... вдало й позитивно вплинув на зближення двох слов'янських народів»* (Zhytomyr.travel, 15.10.2017).

Висловлена Т. Падурою ідея необхідності польсько-українського єднання сприяє перетворенню його образу в засобах масової комунікації на символ, маскультурний бренд-наме. Процес символізації передбачає певні алгоритми світосприйняття й діяльності, які б постійно потверджували значущість символу, його актуальність для сучасників. Як наслідок, підтримується інте-

рес до поета не лише за допомогою статей, а й через повідомлення про різноманітні урочистості, культурні заходи, використання імені як бренду організацій чи товариств.

Так, жвавий відгук у газетах знайшли такі події, як установлення меморіальної дошки в Іллінцях, 215-ті роковини від дня народження, віднайдення місця поховання в Махнівці, урочисте вшанування 145-річчя з дня смерті, концерт до ювілею. Завдяки газетам стає відомо про існування громадської організації «Центр польської культури ім. Тимоша Падури» (м. Козятин), польського товариства ім. Т. Падури «Подільська квітка» в Козятинському районі, Українсько-Польський Союз ім. Томаша Падури при Рівненському державному гуманітарний університеті, про названі його ім'ям вулиці у Львові й Козятині.

Неоднозначна етнічна та культурна ідентичність Т. Падури стає атракцією й породжує серед місцевих громад ідеї щодо інтенсифікації польсько-української міжкультурної комунікації та міжнародного туризму в різних формах його вияву. Зокрема, Л. Нагорна, міркуючи про концепт «ідентичність», стверджує, що він «є одним з фундаментальних універсальнокультурних концептів, які відображають загальнокультурні та загальногуманітарні цінності туризму, аксіологічні мотиви мандрівників та приймаючих спільнот, таких як “автентичність”, “етика туризму”, “сталий туризм”, “культурна спадщина”, “культурний туризм”, “наслідний туризм”, “волонтерський туризм”, “примиренський туризм” та інші» [7, с. 166]. Із цією думкою важко не погодитися, оскільки туризм, який може розвиватися навколо постаті Т. Падури, здатен бути надзвичайно багатоаспектним. Не дивно, що ЗМІ виявили інтерес до засідання організаційного комітету з питань відкриття музею та встановлення пам'ятника Томашу Падури в с. Махнівка (Укрінформ, 22.01.2019), проведення фестивалю та розробки туристичного маршруту (ВЛАСНО.info, 17.09.2019), проведення першого міжнародного фестивалю «Гей, соколи!», відкриття культурного центру Тимоша Падури, де зберігатимуть матеріали про життя та творчість автора, про плани щодо офіційного веб-сайту (День, 24.09.2019). Повідомляють про оприлюднення двох проєктних композицій пам'ятника: перша – у формі торбана в обрамленні українського вінка зі стрічками, друга – передає колорит змісту пісень «Гей, соколи!» та «За Сибіром сонце сходить». Газети цитують рішення місцевих громад про необхідність не тільки мати туристичне місце, а й створити навколо нього відповідних сервісів, щоб туристи мали можливість приїздити впродовж року. Виражають сподівання, що «*скоро на центральній дорозі, яка веде з Вінниці до Бердичева, з'явиться дороговказ, що допоможе відвідати місце спочинку Тимка Падури. А сама плита буде гідно впорядкована і відреставрована*» (20 хвилин, 13.09.2016). Те, що вже зроблено громадськістю й органами влади, і те, що тільки планується зробити, породжує нові стимули для подальшої символізації образу Т. Падури, і це можна розглядати як системотвірний чинник щодо інтенсифікації польсько-українських відносин на рівні громад, міст, держав.

IV. Висновки

Отже, одним із ресурсів формування образу українсько-польського поета й композитора Томаша Падури є засоби масової комунікації. Систематичні та цілеспрямовані повідомлення про життя, погляди й творчість поета як уособлення ідеї польсько-українського єднання не лише сформували ціннісні орієнтири, а й посприяли перетворенню медіаобразу поета на символ, життєдайна сила якого виявляється відразу в декількох функціях: історико-типологічній, що надає змогу прослідкувати основні етапи еволюції образу; методологічній, яка підкреслює його значущість для сучасного суспільства; комунікативній, що забезпечує безперервне утримання уваги на об'єкті, і маркетинговій, яка просуває ім'я Т. Падури як бренд з метою комерційної успішності.

Проблема інтерпретації медіаобразу Томаша Падури має перспективу, зокрема її можна вивчати на матеріалі польських інтернет-видань, що дозволить у майбутньому порівняти сприйняття постаті поета на міжнародному й міжкультурному рівнях.

Список використаної літератури

1. Брацкі А. Українська мова у творчості Томаша Падури. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (1). С. 185–192.
2. Гнатюк В. Тимко Падура в українському історично-культурному процесі. *Українська школа в польському романтизмі*. Тернопіль, 2002. С. 113–126.
3. Єршов В. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності. Житомир: Полісся, 2008. 624 с.
4. Карабан Л. Томаш Падура: відомий і невідомий. *Проблеми слов'янознавства*. 2014. Вип. 63. С. 113–122.
5. Ластівка: сочинення на малоросійском языкѣ: повести и рассказы, некоторые народные малоросійские песни, поговорки, пословицы, стихотворения и сказки / состав.: Е. Гребенка. Санкт-Петербург: изд-во В. Полякова, 1841. 382 с.
6. Липпман У. Общественное мнение: пер. с англ. / под ред. К. А. Левинсон, К. В. Петренко. Москва: Институт фонда Общественное мнение, 2004. 384 с.
7. Нагорна Л. Образ міста: регіональні аспекти вітчизняної візуалізації. *Регіональна історія України. Збірник наукових статей*. 2013. № 7. С. 127–146. Режим доступу: http://resource-history.org.ua/publ/regions_2013_7_127 (дата звернення: 15.09.2019).

8. Радовський В. Тимко Падура: «Легковажністю є тикати фальш в історію!»: чого вартує один рядок барда з Махновки. *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. На пошану професора Володимира Олеговича Єршова*. 2016. Вип. 27. С. 32–41.
9. Стеблій Ф. І. Руська Трійця. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2012. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Ruska_Trijtsia (дата звернення: 11.09.2019).
10. Ingot M. Bard literackiej mody (O poetyckiej karierze Tymka Padurry). *Przegląd Humanistyczny*. 1984. № 2. S. 34–48.

References

1. Bracki, A. (2013). Ukrajinsjka mova u tvorčnosti Tomasha Padury [Ukrainian language in the works of Tomasz Padura]. *Movni i konceptualjni kartyny svitu*, 43 (1), 185–192 [in Ukrainian].
2. Ghnatjuk, V. (2002). Tymko Padura v ukrajinsjkomu istorychno-kuljturnomu procesi [Timko Padura in the Ukrainian historical and cultural process]. «*Ukrajinsjka shkola*» v poljsjkomu romantyzmi. Ternopilj, 113–126 [in Ukrainian].
3. Jershov, V. (2008). Poljsjka literatura Volyni doby romantyzmu: ghenologhija memuarystychnosti [Polish Literature Volhynia in the Romantic Period: The Genology of Memoirism]. Zhytomyr: Polissja [in Ukrainian].
4. Karaban, L. (2014) Tomash Padura: vidomyj i nevidomyj [Tomasz Padura: Famous and Unknown]. *Problemy slov'janoznavstva*, 63, 113–122 [in Ukrainian].
5. Ghpebenka, E. (1841). Lastivka: sochinenija na malorossijskom jazyke: povesti i passkazy, nekotopye napodnye malopossijskie pesni, pogovopki, poslovicy, stihotvopenija i skazki [Lastivka: essays in Little Russian: stories and short stories, some folk Little Russian songs, talk, proverbs, poems and tales]. Sankt.-Peterburgh: Yzd. V. Poljakova [in Russian].
6. Lypman, U. (2004). Obshestvennoe mnenye [Public opinion]. (T. V. Barchunova, Trans) / ed. K. A. Levynson, K. V. Petrenko. Moskva: Ynstytut fonda Obshestvennoe mnenye [in Russian].
7. Naghorna, L. (2013). Obraz mista: reghionaljni aspekty vitczyznjanoji vizualizaciji [City image: regional aspects of national visualization]. *Reghionaljna istorija Ukrajiny. Zbirnyk naukovykh statej*, 7, 127–146. Retrieved from http://resource.history.org.ua/publ/regions_2013_7_127 [in Ukrainian].
8. Radovskij, V. (2016). Tymko Padura: «Leghkovazhnistju je tykaty faljsh v istoriju!»: chogho vartuje odyń rjadok barda z Makhnovky [Timko Padura: «It is easy to poke a falsity into history!»: chogho vartuje odyń rjadok barda z Makhnovky]. *Volynj-Zhytomyrshhyna: Istoryko-filologhichnyj zbirnyk z reghionaljnykh problem. Na poshanu profesora Volodymyra Olegovycha Jershova*, 27, 32–41 [in Ukrainian].
9. Steblij, F. I. (2012). Rusjka Trijca [Russian Trinity]. *Encyklopedija istoriji Ukrajiny*. Kyjiv: Naukova dumka. Retrieved from http://www.history.org.ua/?termin=Ruska_Trijtsia [in Ukrainian].
10. Ingot, M. (1984). Bard literackiej mody (O poetyckiej karierze Tymka Padurry). *Przegląd Humanistyczny*, 2, 34–48 [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 25.11.2019.

Received 25.11.2019.

Balandina N. Tomasz Padura's Media Image as a Symbol of the Polish-Ukrainian Unity

The article shows the specific nature of the formation of the media image of Tomasz Padura, a Polish-Ukrainian poet and composer, a representative of the Polish romantic Ukrainophile movement of the early 19th century. This paper also studies transformation of this image into a symbol of the Polish-Ukrainian unity. Being an apologist of the idea of rapprochement of the Polish and Ukrainian nations, Tomasz Padura blends harmoniously with the modern political and cultural contexts. His Ukrainophile image is cultivated in different social institutions and acquires new meanings which created the necessity for this research paper. The empirical basis for the analysis comprises 24 publications in the Ukrainian Internet editions during the period from 2016 to 2019. The main method of interpreting Padura's image was the content analysis of publications directly or circumstantially related to the poet. This allowed ascertaining content focuses and tonality of the provided information. The comparative method contributed to the explication of the main tendencies of the conversion of the image to the symbol. As a result, the headlines and the content of the materials have been proven to show a consistent strategy of stressing the positive aspect of the history of the Polish-Ukrainian relations, in particular the Ukrainophile tendencies among the Polish nobility, achievements of the Ukrainian school in the Polish literature, and Tomasz Padura's relations with this school. The focus of the Ukrainian Internet editions is on the most substantial and striking facts of life and creative work of the poet. Those facts belong to the following informational aspects: narrow biographical, selfless ideological, creative, memorial, and futuristic. Each of those aspects has its content aimed at the melioration of Tomasz Padura's image as a Polish Ukrainophile. The process of symbolization of this image performs several social functions: the historical-typological one allowing to trace the main stages of the image transformation; the methodological one which stresses its significance for the contemporaries; the communicative one which ensures the continuous attention to the poet, and the marketing function promoting Tomasz Padura's name as a brand from the point of view of the commercial success.

Key words: Tomasz Padura, Polish-Ukrainian poet, media image, symbol, Ukrainophilia, mass media.